

ПОСТІЙНИЙ РОЗВИТОК ЕТИЧНОСТІ ЛІКАРЯ

Дотримання моральних і етичних норм та правил залежить безпосередньо від особистості. Це зумовлює нерішуче значення виховання моральності і набуття навичок етичної поведінки. Виховання своєї моральності і намагання дотримуватися етичних норм і правил є справою добровільною. Мета морального виховання передбачає формування моральної культури людини відповідно до вимог суспільства. Зміст етичного виховання зводиться до надання людям певного обсягу знань про етику і норми моральної поведінки, необхідно також навчити їх умінням і навичкам етичної поведінки, виховувати у них особисте відчуття задоволеності і радості від дотримання норм поведінки згідно з етичними нормами та правилами. У різних закладах системи охорони здоров'я доцільно створити школи етичного виховання медичних працівників, які могли б об'єднати молодих лікарів і медичних сестер, що мають бажання удосконалювати свою етичність і поведінку. Школа могла б стати частиною поточного удосконалення лікарів і середнього медичного персоналу. Теорія та вправи з морального виховання включають відомості про мораль як частину людської культури. Однак кінцева і головна мета виховних вправ — формування моральної поведінки, конкретних навичок у цьому напрямку. Організація роботи школи покладається на головного лікаря медичного закладу, а безпосереднє оперативне управління навчальним процесом — на спеціально призначеного лікаря, який має широкий кругозір і авторитет серед колег.

Ключові слова: етика, моральність, етичне виховання, моральне виховання, етична поведінка, моральна поведінка, правильна поведінка, Школа етичного виховання, медичний працівник, заклад системи охорони здоров'я, головний лікар.

Дотримання моральних та етичних норм і правил залежить безпосередньо від особистості, що зумовлює першочергове значення виховання моральності та набуття навичок етичної поведінки. Виховання моральності і намагання дотримуватися етичних норм і правил є справою добровільною. Крайні представники суспільства в різні часи вважали, що моральне виховання значною мірою впливає на розвиток позитивних якостей особистості. Морально вихованою людиною стає тоді, коли норми і правила етичної поведінки, напрацьовані протягом тривалого часу суспільством, стають поглядами й особистими переконаннями людини, коли етична поведінка стає потребою. Дотримання моральних норм і правил базується не на примусі, а головним чином на свідомості самої особистості, на розумінні нею цих норм і правил та необхідності їх дотримання. Дотримання моральних вимог, їх усвідомлення особою зазвичай асоціюється з добром. Порушення ж моральних норм і правил характеризуються як моральне зло. Моральні норми спонукають людину до певних вчинків і дій, що дозволяє кожному самостійно вибирати порядок взаємовідносин із суспільством, колективом, іншими людьми, тоді як правові норми поведінки точно зафіксовані в законі. Порушення моральних норм супроводжується громадським осудом, порушення правових норм призводить до кримінального покарання, відповідальності перед законом. Метою морального

виховання є формування людини відповідальної, що усвідомлює свої вчинки і те, як вони позначаються на людях, які нас оточують, і на суспільстві в цілому, виховання людини чесною, сумлінною, нездатною на обман і крадіжку.

Мета морального виховання передбачає формування культури людини відповідно до вимог суспільства. Із мети морального виховання випливають і завдання, до яких належать:

- **формування моральної свідомості**, тобто збагачення морального світогляду особистості, озброєння її етичними поняттями, моральними переконаннями і моральними оцінками відповідно до їх загальносуспільної сутності;
- **формування моральної поведінки** — звичок і навичок, моральних вчинків особистості;
- **формування єдності моральної свідомості і поведінки**.

Система етичного виховання має забезпечити розуміння широким колом співробітників етичних норм і правил, що відповідають професійній етиці та деонтології. Вона неодмінно має бути основою виховної діяльності під час формування етичної професійної поведінки. Разом з тим навчання і знання суспільних вимог, норм і правил дозволяє особистості формувати свою моральність і етичну поведінку, що буде без застережень сприйнята співробітниками. Такий інформований підхід дозволяє кожному окремому працівнику ставитися

до себе та інших людей, формувати особисту поведінку таким чином, щоб не нашкодити іншим. З огляду на це, зміст етичного виховання зводиться до надання людям певного обсягу знань про етику і норми моральної поведінки, необхідно також навчити їх умінням і навичкам етичної поведінки, виховати у них особисте відчуття задоволеності та радості від поведінки з дотриманням етичних норм і правил.

Ми вважаємо, що в умовах системи охорони здоров'я при медичному закладі чи їх об'єднаннях доцільно створити школи етичного виховання, які могли б об'єднати молодих медичних працівників, що мають бажання удосконалити свою етичність і поведінку. Така школа могла б стати частиною поточного удосконалення лікарів і медичних сестер. Метою діяльності школи має бути формування у молодих спеціалістів і всього медичного персоналу закладу етичних навичок у стосунках із хворими та колегами, розвиток потреб в удосконаленні своєї етичності, виховання у медичних працівників високих професійних ідеалів і цінностей, які забезпечують етичну поведінку, повагу до іншої особистості й гідності іншої людини. Змістом навчання у школі при медичному закладі має стати набуття знань про норми моралі, розвиток навичок етичної поведінки, поглиблення відчуття справедливості й моральності стосовно тих, з ким працюєш. Основні завдання такої школи можна сформулювати наступним чином:

- забезпечення участі молодих медичних працівників та інших членів трудового колективу в навчанні етичній поведінці, у подоланні можливих етичних труднощів у стосунках між людьми;
- формування етичної самосвідомості співробітників;
- формування етичних навичок у поведінці людини;
- впровадження передового досвіду в етичне виховання молодих спеціалістів.

Школа етичного виховання має працювати протягом року за визначеним планом з постійним складом слухачів за двома напрямками діяльності — лікарським і сестринським (для середнього медичного персоналу). Слухачами школи мають бути неодмінно молоді фахівці і всі охочі медичні працівники, ті, хто бажає підвищити свою моральність, знання та розуміння етичних норм і правил, які регламентують поведінку медичного працівника. Діяльність такої школи зосереджена на освітніх напрямках, серед яких найактуальнішими є:

- визначення основних понять з етики;
- історія і розвиток етичних вчень;
- розвиток думки в історії медичної етики;
- норми і правила Етичного кодексу лікаря України;
- норми і правила Етичного кодексу медичної сестри України;
- міжнародні документи з медичної етики і прав людини;

- обговорення найтипівіших етичних помилок, яких припускаються медичні працівники;
- розвиток потреб у постійному етичному вдосконаленні.

До структури вправ з морального виховання включаються відомості про мораль як частину людської культури. Однак кінцева і головна мета моральних виховних вправ — формування моральної поведінки, конкретних навичок. Виховні вправи, таким чином, мають становити ланцюг моральних вчинків у щоденних життєвих ситуаціях. А система вчинків сприяє формуванню моральної звички, потреби здійснювати моральні вчинки постійно. Організація й методичні форми діяльності школи етичного виховання можуть бути такими: науково-практичні конференції, семінари, навчальні ігри, тренінги, творчі звіти, лекції, консультації, обговорення, круглі столи й рецензії на проекти слухачів. Зміст виховного заходу з формування моральної та етичної поведінки має відповідати потребам слухачів і реаліям життя, містити аналіз конкретних життєвих ситуацій, враховувати необхідність в уточненні моральних понять, спонукати до емоційного відгуку на матеріал, що обговорюється, передбачати узагальнення, усвідомлення та подальші роздуми над проблемою, надавати конкретні рекомендації щодо формування досвіду моральної поведінки.

Слухачі, які виконали освітню програму й продемонстрували досягнення, мають отримувати свідоцтво про етичне навчання. Свідоцтво має містити повне найменування школи й медичного закладу, при якому вона працює, відповідно до положення, назву освітньої програми, загальний обсяг навчальних годин. Свідоцтво підписує керівник закладу.

Безпосередня організація навчального процесу повинна покладатися на підготовленого й досвідченого лікаря, який користується повагою й авторитетом, має широке коло знань і є етичним взірцем для співробітників. На нього можна покласти такі обов'язки: безпосередня організація всієї роботи школи; формування плану роботи; залучення сторонніх учасників, досвідчених і авторитетних фахівців у питаннях медичної етики; організація групових занять, проведення практичних занять, науково-практичних конференцій, заслуховування звітів слухачів; вивчення професійно-етичних проблем і потреб слухачів та допомога їм у самовдосконаленні; формування бази даних про слухачів. Також до проведення окремих занять можуть залучатися й інші фахівці, спеціалісти й співробітники медичного закладу або колеги з інших закладів, що за домовленістю можуть проводити заняття з певної теми, яка їм близька і на якій вони розуміються. Робочий план включає графік проведення занять, теми занять, творчих робіт і звітів слухачів. Протягом року за планом може проводитися від 4 до 10 занять, що організовуватимуться щоквартально або щомісячно. Окремі заняття, якщо не всі, можуть проводитися окремо для чоловіків і жінок, враховуючи гендерні особливості

сприйняття навчального матеріалу й етичні особливості чоловіків і жінок.

Разом з тим у школі етичного виховання має вестися певна документація, що включає:

- положення про школу, яке включатиме наступні розділи: загальні положення; мета, завдання і форми діяльності; керівництво школою; діловодство;
- тематичний план-графік проведення занять;
- журнал обліку відвідувань занять слухачами;
- банк даних про слухачів — кількісний і якісний склад (вік, освіта, спеціальність, стаж, рік закінчення навчального закладу);
- звіти про роботу школи;
- методичні матеріали до проведення занять.

Таким чином, форма школи етичного виховання для лікарів є найкращим інструментом удосконалення персоналу в етичних знаннях, набутті навичок високої моралі і етичної поведінки. Організація роботи школи покладається на головного лікаря медичного закладу, а безпосереднє оперативне управління навчальним процесом — на спеціально призначеного лікаря, який має широкий кругозір і авторитет серед колег, людину, яка користується моральним авторитетом, яка усвідомлює загальні моральні принципи, суспільні й професійні інтереси. Також до проведення окремих занять можуть залучатися й інші фахівці, а також авторитетні співробітники медичного закладу. Школа працює за складеним заздалегідь тематичним планом, в якому передбачені лекційні, практичні й семінарські заняття.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ШКОЛИ ЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ (ПРОЄКТ)

№	Тривалість	Тематика
1	30 хв	Вступне слово. Знайомство з групою
2	1 год 30 хв	Тема 1. Природа етичних знань. Лекція
3	1 год 30 хв	Тема 2. Медична етика як різновид професійної етики. Лекція
4	1 год 30 хв	Семінар: «Лікар і пацієнт — етичні моделі взаємодії»
5	1 год 30 хв	Практика: «Етика взаємовідносин у медичних групах і колективах». Семінар
6	1 год 30 хв	Тема 3. Лікарські помилки і ятрогенія. Лекція
7	1 год 30 хв	Тема 4. Етичний кодекс лікаря України. Лекція
8	1 год 30 хв	Семінар: обговорення використання Етичного кодексу лікаря України у повсякденному житті
9	1 год 30 хв	Практика: підготовка проекту етичного кодексу медичного закладу. Обговорення
10	1 год 30 хв	Тема 5. Міжнародні документи з етики, їх основний зміст. Лекція
11	1 год 30 хв	Практика: самооцінка особистої етичності і шляхи поліпшення ситуації

№	Тривалість	Тематика
12	1 год 30 хв	Семінар: «Поняття про евтаназію. Активна і пасивна евтаназія»
13	1 год 30 хв	Конференція: за обраною темою кожен учасник готує доповідь у вигляді презентації і демонструє її в групі
14	30 хв	Заклучна частина, підсумок результатів спільної роботи, побажання, заваження

Кількість аудиторних годин — 25. Із яких: лекцій — 10 год., практичних і семінарів — 14 год, організаційних — 1 год, а також самостійна робота — 25 год. **Усього 50 год навчання.**

PERMANENT DEVELOPMENT OF ETHICNESS OF PHYSICIAN

A.I. Litvak

Regional Institute for Public Administration, Odesa

Summary. *Adherence to moral and ethical norms and rules is depending on the individual and affects the quality of sources of behavior. It means the paramount importance of moral education and the acquisition of ethical behavior. Educating the importance of morality and striving to adhere to ethical norms and rules is voluntary. The purpose of moral education involves the formation of moral culture in accordance with the requirements of society. The content of ethical education is to provide people with a certain amount of knowledge about ethics and norms of moral behavior. You can also teach people the content and skills of ethical behavior, to educate students in self-esteem satisfaction and joy of the right behavior in accordance with certain rules and regulations. Ethics education school of health workers could be created in various health care institutions, which can unite young doctors and nurses who would like to improve their ethics and behavior. The school could be part of the ongoing improvement of doctors and nurses. The theory and justification of moral education include information about human morality as part of human culture. However, the ultimate and main goal of moral educational exercises is to form moral behavior, its specific skills. The organization of the school is the duty of the chief physician of the medical institution and a specially selected doctor who has a broad outlook and authority among colleagues have to provide operational management of the educational process.*

Key words: *ethics, morality, ethical education, moral education, ethical behavior, moral behavior, right behavior, Ethics education school, health worker, health care institution, chief physician.*

Адреса для листування

Літвак Аким Ізраїльович
65007, Одеса-7, вул. Велика Арнаутська, 123,
прим. 21
E-mail: akymilitvak@gmail.com